

ПРОБЛЕМА ДОЛАРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто проблему доларизації економіки України та причини її виникнення, вплив на економіку та методи запровадження ефективної дедоларизаційної політики.

Аннотация. Рассмотрены проблема долларизации экономики Украины и причины ее возникновения, влияние на экономику и методы введения эффективной дедолларизационной политики.

Annotation. The problem of economy dollarization in Ukraine, the reasons of its emergence and methods of effective dedollarization policy implementation have been considered in the article.

Ключові слова: доларизація, дедоларизація, дедоларизаційна політика, монетарна політика, національна грошова валюта, іноземна валюта.

Однією з проблем, яка заважає стабільному та ефективному розвитку України, є проблема доларизації економіки на території держави. Пік фінансової кризи 2008 – 2009 років спричинив відчутний спад в економіці і посилив процес доларизації в Україні, що на сьогодні перешкоджає запровадженню ефективної монетарної політики з боку НБУ. Дослідження проблем доларизації є актуальним для вітчизняної економіки та вимагає детального аналізу, тому що ситуація, яка виникла в Україні, потребує активізації дедоларизаційної політики, яка полягає у відновленні стійкості монетарної грошово-кредитної системи та стабілізуванні економіки держави. Узагалі, дослідженням проблем доларизації займається значна кількість вчених та економістів, серед яких слід відзначити представника Міністерства фінансів Аргентини П. Гвідотті, на думку якого саме рівень інфляції є основною причиною доларизації. М. Нозакі, В. Козюк, А. Голіно розглядають процес виникнення та розвитку доларизації з різних точок зору, а не тільки з погляду монетарної політики. Багато вітчизняних науковців, такі, як Береславська О. І., Зимовець В. В., Міщенко В. І., Шелудько Н. М., О. Дзюблюк, займаються вивченням окремих аспектів щодо проблеми доларизації економіки саме на території України [1, с. 30–31].

Метою статті є аналіз причин виникнення доларизації в Україні, її вплив на економіку держави та шляхи подолання проблеми прогресуючої доларизації економіки в країні.

Сьогодні в Україні присутня неофіційна доларизація, тобто в країні є власна грошова одиниця і заборонено здійснення розрахунків з використанням будь-якої іншої валюти, але іноземна валюта займає важливе місце у структурі наявної грошової маси [2, с. 44].

Ринковий товарообіг в Україні, як і в інших державах світу, базується на використанні власної грошової системи. Але національна валюта не повною мірою виконує свої функції. Таким чином, доларизація економіки України має декілька причин. Операції купівлі-продажу товарів тривалого користування, насамперед нерухомості, здійснюються за допомогою іноземної валюти – долара США. Стабільний курс долара перестав відігравати позитивну роль. Чим довше курс долара залишається незмінним, тим більше населення здійснює купівлю цієї іноземної валюти. А саме відносно стабільний курс долара в умовах посткризового періоду вимагає від населення активного конвертування гривні у валюту. Інший фактор, який вплинув на доларизацію економіки, був спровокований Податковим кодексом, згідно з яким держава встановила орієнтацію на великий бізнес та витіснила середній і малий бізнес, що призвело до зростання "тіньової економіки" і, як наслідок, зростання готівкової валюти, коли більша частина товарообігу між підприємствами переходить на готівкові розрахунки, де переважає використання іноземної валюти, кількість якої неможливо контролювати на рівні держави. Також причина доларизації полягає у мінливості темпів інфляції, у прискореній лібералізації валютного регулювання, що розширює можливості доступу до ринку позик у іноземній валюті. Доларизація також виникає внаслідок низького рівня розвитку фінансових ринків і цінних паперів, представлених у національній валюті. Більше того, низький рівень довіри до національної валюти спричиняє поглиблення доларизації. Однією з важливих причин доларизації є те, що у передкризовий період іноземна валюта стала основою депозитних вкладів через те, що банками пропонувалися великі депозитні відсотки. А під час кризи 2008 – 2009 років обвал гривні викликав підвищений попит на долар у зв'язку з необхідністю погашення споживчих кредитів [3, с. 101].

Доларизація в Україні набула таких форм: доларизація грошової маси, доларизація депозитів, доларизація кредитів, доларизація, пов'язана з зовнішнім боргом приватного сектору [1, с. 31].

Для того щоб проаналізувати стан доларизації економіки в Україні за останні три роки, необхідно порівняти показники передкризового періоду, піка фінансової кризи та показники років посткризового періоду. На рис. 1 наведені зміни рівня доларизації протягом 2007 – 2011 років [4].

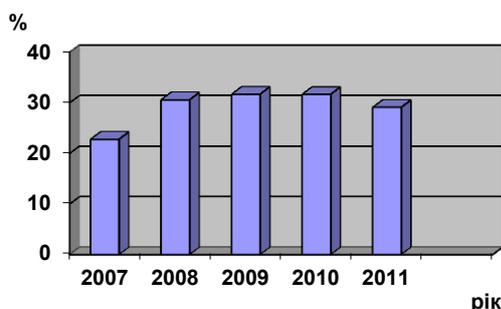

Рис. 1. Рівень доларизації економіки України за 2007 – 2011 роки, %

На рис. 1. можна побачити, що у передкризовий період, а саме у 2007 році, рівень доларизації складав 22,8 %, а з наступом фінансової кризи у 2008 році відбувся різкий стрибок показника до 30,6 %. У посткризовий період спостерігається незмінність показників рівня доларизації відносно 2008 – 2009 років. Але останній 2011 рік зробив позитивний внесок, знизивши показник рівня доларизації до 29,1 %. Це передусім пов'язано зі зниженням депозитних ставок у іноземній валюті. Так, максимальна річна відсоткова ставка за депозитами у доларах США складає лише 10 %, коли у гривнях цей показник складає 22,7 % [4].

На рис. 2 подано зміни рівня доларизації депозитів та кредитів за 2009 – 2011 роки [4].

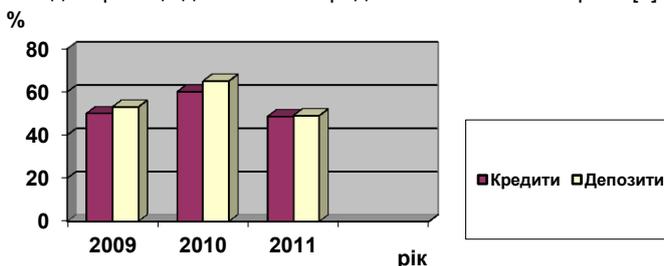

Рис. 2. Рівень доларизації депозитів та кредитів в Україні за 2009 – 2011 роки, %

Якщо у 2009 році показник доларизації депозитів складав 53 % і у 2010 році досягнув 65 %, то 2011 рік відрізнявся спадом відсотка депозитних вкладів в іноземній валюті і склав 49 %, що нижче ніж у 2009 і 2010 роках. Це, безумовно, позитивний показник, тому що зниження рівня депозитів у доларах і збільшення депозитних вкладів у національній валюті є необхідним для дедоларизації та стабілізації гривні в Україні.

Щодо доларизації кредитів, то тут спостерігається схожа ситуація, як і з доларизацією депозитів. Так, у 2009 році рівень доларизації кредитів складав 50 %, у 2010 році відбулося зростання цього показника до 60 %, а у 2011 році рівень доларизації кредитів впав до 48,6 %.

Значний вплив на розвиток доларизації в Україні має можливість запозичень на світових фінансових ринках. Саме збільшення банківських запозичень відносно приватного сектору призвело до значних змін структури зовнішнього боргу України. У 2009 році зовнішній борг складав понад 100 млрд доларів. У посткризовий період, а саме у 2010 – 2011 роках, тенденція щодо збільшення боргу залишилася незмінною. Це перш за все пов'язано з тим, що уряд за рахунок збільшення запозичень намагався зменшити негативні наслідки для економіки держави, яка опинилася у критичному положенні внаслідок кризи [1, с. 34].

Доларизація значно впливає на стан економіки України. Серед найпоширеніших проблем, з якими стикається наша держава внаслідок цього, є те, що національна валюта стає достатньо чутливою до змін обмінного курсу; із зміною обмінного курсу відбувається вплив на вартість долара; послаблюється дієвість процентної ставки як інструмента регулювання грошової пропозиції; ускладнюється прогнозування наслідків застосування важелів монетарної політики; значною мірою підвищується вразливість банків, приватних та державних підприємств до валютних ризиків. Таким чином, в Україні відбулося зростання зовнішнього боргу приватного сектору, значні темпи інфляції, знецінення національної валюти, підвищення цін на фінансові ресурси для покупців на внутрішньому та зовнішньому ринках. Ці наслідки значною мірою впливають на соціально-економічну ситуацію в Україні.

Для подолання доларизації економіки держави необхідно запровадити ефективну дедоларизаційну політику. Найважливішим у подоланні цієї проблеми є відновлення довіри населення до національної валюти, що досягається шляхом забезпечення стабільності гривні і прогнозованості державної політики. Також важливим для подолання доларизації є сталий економічний розвиток країни, забезпечити який можливо лише в умовах комплексної роботи всіх гілок і політичних сил без публічних протистоянь. Необхідним є ефективне регулювання інфляції, зниження дефіциту бюджету, а також рівня готівкових операцій для підвищення контролю за використанням іноземної валюти. Важливим є збільшення надійності банківської системи та впровадження більш гнучкого обмінного курсу гривня/долар. Депозитні вклади в іноземній валюті треба звести до мінімуму, а в національній – до максимуму шляхом збільшення гарантій щодо гривневих вкладів. Необхідно створити більш вигідні умови для кредитування в гривні, ніж у доларах. Також важливим у боротьбі з доларизацією є ліквідація "тіньової економіки" і повернення значущості середнього та малого бізнесу. Для зниження доларизації уряд розглядає можливість обмеження обсягу валюти, що фізична особа може придбати у банку. Але це, навпаки, призведе до зворотного ефекту, тому що населення швидкими темпами почне купувати іноземну валюту на "чорному ринку" і різко обвалить курс гривні. При проведенні дедоларизаційної політики необхідно також ліквідувати можливість здійснення купівлі-продажу на внутрішньому ринку в іноземній валюті. І головне – треба зменшити рівень зовнішніх запозичень стосовно корпоративного та приватного секторів.

Таким чином, визначивши, у яких формах сьогодні існує доларизація в Україні, проаналізувавши причини її виникнення та вплив на економіку держави, можна зробити висновок, що, незважаючи на те що населення України

перебуває у тяжкому стані внаслідок фінансової кризи та глибокого застою в економіці, спостерігаються тенденції щодо підвищення ефективності дедоларизаційної політики відносно уряду і перш за все НБУ. Сьогодні для подолання доларизації економіки найважливішим для НБУ є зведення до мінімуму обсягів іноземної валюти на території держави та відновлення значущості національної грошової валюти і довіри до неї з боку українського населення.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Макроекономічний аналіз рівня та структури доларизації вітчизняної економіки // Вісник НБУ. – 2011. – № 5. – С. 30–34. 2. Доларизація економіки України: статистичні оцінки // Статистика України. – 2008. – № 2. – С. 44–50. 3. Вплив рівня доларизації економіки України на стан валютного ринку // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 2(24). – С. 100–105. 4. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.